

การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

DEVELOPMENT OF SOCIAL STUDIES TEACHING IN THE 21st CENTURY USING PROBLEM-BASED

จิราวรรณ คบขุนทด* ปรียาพร ใจน่ม และ เพ็ญพนอ พ่วงแพ
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

Jirawan Kobkhuntod*, Preeyaphorn Jainim and Phenphanor Phungphae
Department of Social Studies Teaching graduate school Silpakorn University

*E-mail: Jirawan.ko@pnru.ac.th

Received: 2022-10-17

Revised: 2023-06-29

Accepted: 2023-06-29

บทคัดย่อ

ทักษะแห่งอนาคตใหม่ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตท่ามกลางโลกแห่งเทคโนโลยี โลกของเศรษฐกิจและการค้า โลกาภิวัตน์กับเครือข่าย ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ความเป็นสังคมเมือง ความเป็นสังคมผู้สูงอายุ และความเป็นโลกส่วนตัวอยู่กับตัวเอง สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมมากขึ้น ความเป็นสังคมเมืองที่แทรกอยู่ในความเป็นชนบท มีการใช้เทคโนโลยีอำนวยความสะดวก มีการรับ ส่งข้อมูลข่าวสาร และสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) หรือ PBL เป็นรูปแบบการสอนที่สามารถ นำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ดีมากวิธีหนึ่ง คือ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และคิดอย่างสร้างสรรค์ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนและได้ลงมือปฏิบัติ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ จากเรื่องราวและประสบการณ์ที่ตนเองได้พบ สามารถคิดหาคำตอบจากประเด็นปัญหาที่ตนเองสงสัย รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เองอย่างสร้างสรรค์

จากบทความนี้ครูสังคมศึกษาต้องมีความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างดี เพื่อนำมาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาให้ไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียน

ได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อช่วยในการทำงานร่วมกันเกิดเป็นองค์ความรู้รูปแบบใหม่ที่นอกเหนือจากสิ่งที่อยู่ในตำราเรียน สามารถใช้ชีวิตในสังคมหมู่มาได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ: การสอนสังคมศึกษา ศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ABSTRACT

21st century skills are essential to life. Globalization and the net balance of environment and energy, urbanization, elderly society, and the private world are with oneself amidst the world of technology and the world of economy and trade. In rural areas, some urban societies use assistive technology to transmit information in various forms that influence the quality of life and societal changes.

Problem-based learning, or PBL, is a teaching style that can be used to improve the quality of learners' learning. One of the best ways is to develop students' critical thinking, problem-solving, and creative thinking skills. Students' learning process encourages learners to take part in learning and get practice solving various problems by themselves creatively, coming up with answers to questions they are facing through their stories and experiences.

From this article, social studies teachers must have a good understanding of the changes and adaptations of the 21st-century world that have an influence on human life to be integrated with social studies learning management, to mention the same direction, as well as being able to benefit from learning management that allows learners to interact with others in order to work together until becoming a new form of knowledge beyond what is in the textbooks and able to live happily in society.

Keywords: Teaching social studies, 21st-century skills, Problem-based learning

บทนำ

ทักษะแห่งอนาคตใหม่ในศตวรรษที่ 21 (21ST Century Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทย ในฐานะการเป็นพลเมืองของโลก ที่มีการดำรงชีวิตท่ามกลางโลกแห่งเทคโนโลยี โลกของเศรษฐกิจและการค้า โลกาภิวัตน์กับเครือข่าย ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ความเป็นสังคมเมือง ความเป็นสังคมผู้สูงอายุ และความเป็นโลกส่วนตัวอยู่กับตัวเอง สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต ท่ามกลางการเกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นสังคมเมืองที่แทรกอยู่ในความเป็นชนบท มีการใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก มีการรับ-ส่งข้อมูลข่าวสาร และสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ แบบเข้าถึงทุกที่ ทุกเวลา อย่างกว้างขวาง (Phinla, 2017)

สำหรับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคผลผลิตนิยม ที่มีการแข่งขันทางการคิดนวัตกรรมที่ตอบสนองใช้ในชีวิตประจำวัน และชีวิตการทำงานทุกกลุ่มอาชีพ Wannasean (2020) แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาษาที่สำคัญของโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การปกครองและหน้าที่พลเมือง โดยวิชาเหล่านี้จะนำมาสู่การกำหนดกรอบแนวคิดสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) โดยสอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้าไปในทุกวิชาพื้นฐาน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโลก ความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี ความรู้ด้านสุขภาพ ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่า สิ่งสำคัญที่สุดคือความเต็มใจของผู้สอนที่จะช่วยเหลือผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีเงื่อนไข มุ่งจัดการเรียนรู้ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด โดยผ่านการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ลงมือปฏิบัติ คิด แก้ปัญหา ริเริ่มสร้างสรรค์ ทำงานเป็นทีมสรุปเป็นความรู้และสามารถนำเสนอได้อย่างเหมาะสม (Rinrit & Chabutbuntharik, 2020)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) หรือ PBL เป็นรูปแบบการสอนที่สามารถ นำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ดีมากวิธีหนึ่ง คือ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และคิดอย่างสร้างสรรค์ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนและได้ลงมือปฏิบัติมากขึ้น และยังมีโอกาสออกไป แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ในส่วนของผู้สอนก็ลดบทบาทของการเป็นผู้ควบคุม ในชั้นเรียนลง โดยให้ผู้เรียนมีอำนาจในการจัดการควบคุมตนเอง สามารถหาความรู้ใหม่ได้ตามความประสงค์ (Makmee, 2011)

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการเตรียมคนไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผัน และคาดไม่ถึง คนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะที่สูงในการเรียนรู้และปรับตัว ครูผู้สอนต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะของการเรียนรู้ด้วยและในขณะเดียวกันต้องมีทักษะในการทำหน้าที่ครูในศตวรรษที่ 21 ซึ่งไม่เหมือนการทำหน้าที่ครูในศตวรรษที่ 20 หรือ 19 ต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยสิ้นเชิงเพื่อเตรียมคนออกไปทำงานในสายพานการผลิตในยุคอุตสาหกรรม การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเตรียมคนออกไปเป็นคนทำงานที่ใช้ความรู้ (Knowledge Worker) และเป็นบุคคลพร้อมเรียนรู้ (Learning Person) ไม่ว่าจะประกอบสัมมาชีพใด มนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นบุคคลพร้อมเรียนรู้ และเป็นคนทำงานที่ใช้ความรู้ แม้จะเป็นชาวนาหรือเกษตรกรก็ต้องเป็นคนที่พร้อมเรียนรู้ และเป็นคนทำงานที่ใช้ความรู้ ดังนั้นทักษะสำคัญที่สุดของศตวรรษที่ 21 จึงเป็นทักษะของการเรียนรู้ (Learning Skills) เช่นเดียวกันกับสาระวิชา

มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (Content หรือ Subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้แก่นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ (Panich, 2017)

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถสร้างความรู้ใหม่ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่โดยการใช้กระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต้องจัดให้สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถและความถนัด เน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ใช้หลากหลายวิธีในการสอน โดยมีแหล่งความรู้ที่สามารถพัฒนาปัญญา คือ พหุปัญญา รวมทั้งเน้นการวัดผลอย่างหลากหลายวิธี โดย Wannasean (2020) พบว่าการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะ ดังนี้

- 1) ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของผู้สอน คือ ผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกและจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้ารับผิดชอบการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

- 2) เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย ได้แก่ เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิมและความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับสิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)

- 3) การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกันกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ สิ่งใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทาย และความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาริเริ่มด้วยตนเอง

- 4) สัมพันธภาพระหว่างผู้เรียน การมีสัมพันธภาพในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงานและการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

- 5) ผู้สอนคือผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ในการจัดการเรียนการสอน แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความเต็มใจของผู้สอนที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ผู้สอนจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้เจตคติและการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้นั้นก็

6) ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่บวกที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่บวกที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเอง และควบคุมตนเองได้มากขึ้นสามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

7) การศึกษา คือการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดเริ่มของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน เช่นคุณลักษณะด้านความรู้ความคิดด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์ความรู้สึก จะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้สอนควรใช้วิธีสอนแบบบรรยายหรือการบอกเล่าให้น้อยลง แต่สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้น มุ่งจัดการเรียนรู้ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด โดยผ่านการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ลงมือปฏิบัติ คิดแก้ปัญหา ริเริ่มสร้างสรรค์ ทำงานเป็นกลุ่ม สรุปเป็นความรู้และสามารถนำเสนอได้อย่างเหมาะสม

การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21

การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์และพัฒนาแนวคิดสำหรับการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตามหลัก 3R และ 7C เพราะเป็นสาระการเรียนรู้ที่เน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองดี ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความรักชาติ และภูมิใจในความเป็นไทย แม้สังคมศึกษาจะเป็นเพียงวิชาหนึ่งในหลักสูตร แต่มีสาระและหน่วยการเรียนรู้ที่ครอบคลุมการพัฒนาผู้เรียนที่สนองตอบจุดหมายของหลักสูตร หากกระบวนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษามีประสิทธิภาพก็จะแก้ปัญหาการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพต่ำของประเทศได้ และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าเพื่อพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 4.0 ได้ โดย Chanthong (2017) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาต้องคำนึงถึงทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเริ่มต้นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีแนวคิดเรื่อง “ทักษะแห่ง อนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” พัฒนาโดยเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills: P21) ที่ต้องการให้เยาวชนมีทักษะ 3R ประกอบด้วย Reading (การอ่าน) wRiting (การเขียน) และ aRithmetic (คณิตศาสตร์) และ 7C ประกอบด้วย Critical Thinking & Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-Culture Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork & Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information & Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & ICT literacy (ทักษะ

ด้านคอมพิวเตอร์และการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร) Career & Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) สารวิชาหลักและทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ภาษาอังกฤษ การอ่านภาษาของโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การปกครองและความเป็นพลเมืองที่ดี โรงเรียนต้องส่งเสริมความเข้าใจเนื้อหาวิชาการให้อยู่ในระดับสูง ด้วยการสอดแทรกทักษะ เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เข้าใจวิชาหลักทุกวิชา ได้แก่ ความรู้เรื่องโลก ความรู้ด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี ความรู้ด้านสุขภาพ และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งสัมพันธ์กับสาระของสังคมศึกษาทั้ง 5 สาระ ที่อิงมาตรฐานการเรียนรู้ (Chanthong, 2017)

จะเห็นได้ว่าการสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 นั้น ครูต้องทำงานหนักในการคิดและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (centered learning) และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้มากที่สุด พร้อมทั้งเกิดสมรรถนะในการเรียนรู้ สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ โดยที่ครูมีบทบาทในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ เพื่อการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศต่อไป

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) หรือ PBL มีการพัฒนาขึ้นครั้งแรกโดยคณะวิทยาศาสตร์สุขภาพ (Faculty of Health Sciences) ของมหาวิทยาลัย McMaster ที่ประเทศแคนาดา โดยได้รับการนำมาใช้ในกระบวนการทบทวนวิชาให้กับนักศึกษาแพทย์ฝึกหัด ต่อมาในช่วงปลายทศวรรษที่ 60 มหาวิทยาลัย McMaster ได้พัฒนาหลักสูตรแพทย์ที่ใช้ PBL ในการสอนเป็นครั้งแรก ซึ่งทำให้มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ ได้นำรูปแบบ PBL ไปใช้ จึงทำให้โรงเรียนแพทย์ในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ให้การยอมรับรูปแบบ PBL ในการสอนมากขึ้น จนกระทั่งกลางปี ค.ศ. 1980 รูปแบบการสอนโดยใช้รูปแบบ PBL ได้เริ่มขยายออกไปสู่การสอนในสาขาอื่น ๆ PBL จึงเป็นที่นิยมกันแพร่หลาย และมีการนำไปใช้สอนตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มากขึ้น (Suwannoi, 2015)

PBL เป็นรูปแบบการสอนที่ดีมากวิธีหนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ การสืบค้นและรวบรวมข้อมูล รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย ในขณะที่ครูผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทของตนจากผู้บรรยายเป็นผู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และคอยให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน โดย Suwannoi (2015) พบว่า PBL เป็นวิธีการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่มีรูปแบบการเรียนรู้โดยการนำปัญหามาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ PBL เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) โดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ จากการใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเป็นเนื้อหาของการเรียนรู้ (Learning Context) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์

และคิดแก้ปัญหา รวมทั้งได้ความรู้ในสาขาวิชาที่ตนศึกษาไปพร้อมกัน PBL จึงเป็นผลมาจากกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยความเข้าใจและการแก้ปัญหาเป็นหลัก โดยกำหนดขั้นตอนการเรียนรู้เป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดปัญหา การระดมสมอง การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการศึกษาค้นคว้า การสร้างประเด็นการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา การสรุปผลและรายงานผล (Makmee, 2011)

แนวคิดการพัฒนาการสอนสังคมศึกษาโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) โดยมากเรียกว่าการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning) หรือ IBL การสร้างองค์ความรู้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม ที่ใช้การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ส่วนใหญ่ได้แนวคิดมาจากเพียเจต์ ซึ่งกล่าวว่านักเรียนแต่ละช่วงวัยจะมีกระบวนการในการรับข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ของตนเอง ในขณะที่ ไวก็อตสกี เชื่อว่าความสามารถในการคิดและเรียนรู้จะพัฒนาขึ้น เพราะบุคคลต้องเผชิญกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่คุ้นเคย ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามแก้ไขช่องว่างที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์นี้ (Arends, 2013 as cited in Permatasari, Gunarhadi, & Riyadi, 2019, p. 40) ซึ่งสอดคล้องกับ Phinla and Phinla (2021) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) เป็นลักษณะของการสอน โดยใช้ปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้เรียนที่อาจประสบหรือพบเจอ มาเป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการเรียนรู้ และส่งเสริมในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ภายในกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน ในขณะที่ผู้สอนจะต้องมีส่วนร่วมให้น้อยที่สุด

Phinla and Phinla (2021) แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ หรือยุทธวิธีที่ใช้ร่วมกับวิธีการอื่น ๆ เช่น การบูรณาการการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้โดยใช้กลุ่มเล็ก การแก้ปัญหามาสผสมผสานกัน เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้สอนได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้ครูผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณาเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมไปพร้อมกับการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีนักวิชาการเสนอกระบวนการและขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน 3 แนวคิด คือ

แนวคิดที่ 1 Education Council Secretariat (2007) ได้สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา เป็นขั้นที่ผู้สอนเตรียมสถานการณ์ต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และมองเห็นปัญหา ตลอดจนเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ

ขั้นที่ 2 การทำความเข้าใจกับปัญหาผู้เรียน จะต้องทำความเข้าใจปัญหาที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้

ขั้นที่ 3 การดำเนินการศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนกำหนดสิ่งที่ต้องเรียน ดำเนินการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วยวิธีการหลากหลาย

ขั้นที่ 4 การสังเคราะห์ความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ค้นคว้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอภิปรายผล และสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มาว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด

ขั้นที่ 5 การสรุปและประเมินค่าของคำตอบ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มสรุปผลงานของกลุ่มตนเองและประเมินผลว่าข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยพยายามตรวจสอบแนวคิดในกลุ่มของตนเองอย่างอิสระ ทุกกลุ่มช่วยกันสรุปองค์ความรู้ในภาพรวมปัญหาอีกครั้ง

ขั้นที่ 6 การนำเสนอและประเมินผลงาน ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้มาจัดระดับองค์ความรู้ และนำเสนอเป็นผลงานในรูปแบบที่หลากหลาย ผู้เรียนทุกกลุ่มรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาร่วมกันประเมินผลงาน

แนวคิดที่ 2 สมิท (Schmidt, 1993) ได้กำหนดขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นการเรียกกลุ่มย่อยครั้งแรก นักเรียนได้รับโจทย์ปัญหา ซึ่งเป็นสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในวิชาชีพ นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ปัญหา แยกปัญหาออกเป็นประเด็นต่าง ๆ แล้วนำแต่ละปัญหามาพิจารณาแต่ละข้อว่ามีสาเหตุมาจากอะไรและควรแก้ไขอย่างไร ตั้งสมมติฐาน กำหนดวัตถุประสงค์

ขั้นที่ 2 นักเรียนแยกย้ายไปค้นคว้าตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ทุกคนค้นคว้าตามวัตถุประสงค์เมื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนจึงกลับมารวมกลุ่มอีกครั้ง

ขั้นที่ 3 เป็นการเรียนกลุ่มย่อยครั้งที่ 2 นักเรียนทุกคนจะร่วมกันอภิปรายถึงหัวข้อความรู้ที่ได้ไปค้นคว้ามาว่าตรงประเด็นการแก้ปัญหาหรือไม่ สามารถเข้าใจปัญหาเพิ่มขึ้นได้หรือไม่ พร้อมทั้งสรุปเป็นความรู้ทั่วไป ผู้สอนมีหน้าที่ชี้แนะหากนักเรียนมีข้อมูลไม่ครบหรือไม่ถูกต้อง

แนวคิดที่ 3 ดีไลเซล (Delisle, 1997) ได้เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับการเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ 6 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 การเชื่อมโยงปัญหา (Connecting with the Problem) เป็นขั้นตอนในการสร้างปัญหา ผู้เรียนต้องมีความรู้สึกว่า ปัญหานั้นมีความสำคัญต่อตนก่อน ดังนั้น ครูจะสำรวจประสบการณ์ ความสนใจของผู้เรียนแต่ละบุคคลก่อน เพื่อเป็นแนวทางในการเลือกหรือออกแบบปัญหา

ขั้นที่ 2 การจัดโครงสร้าง (Setting up Structure) ประกอบด้วย แนวความคิดต่อปัญหา (Ideas) ข้อเท็จจริงจากปัญหา (Facts) สิ่งที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม (Learning Issues) และแผนการเรียนรู้ (Action Plan) โดยเสนอเป็นรูปตาราง เพื่อเห็นความสัมพันธ์กันแต่ละหัวข้อ

ขั้นที่ 3 การเข้าพบปัญหา (Visiting the Problem) ผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันเสนอแนวคิดต่อปัญหาว่า มีแนวทางเป็นไปได้หรือไม่ในการแก้ปัญหา จะแก้ปัญหานั้นด้วยวิธีใด ความรู้อะไรที่นำมาเป็นฐานของการแก้ปัญหา จากนั้นผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันอภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่โจทย์กำหนดมาให้ แล้วกำหนดสิ่งที่ต้องกำหนดเพิ่มเติม เพื่อนำมาเป็นฐานความรู้ในการแก้ปัญหาพร้อมทั้งกำหนดวิธีการหาความรู้และแหล่งทรัพยากรของรู้นั้นด้วย ในแต่ละหัวข้อจะเขียนลงในตาราง 4 โดยเขียนเรียงเป็นข้อในข้อหนึ่ง ๆ เขียนแต่ละสดมภ์ให้สัมพันธ์กัน เมื่อกลุ่มกำหนดทุกหัวข้อเสร็จแล้ว กลุ่มจะมอบหมายให้สมาชิกในกลุ่มไปศึกษาค้นคว้าตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้วนำความรู้ที่ไปศึกษามารายงานต่อกลุ่ม

ทำเช่นนี้เรื่อย ๆ จนได้ความรู้เพียงพอสำหรับการแก้ปัญหา ในขั้นนี้ผู้เรียนมีอิสระกำหนดในแต่ละหัวข้อครูเพียงแต่สังเกตและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้เท่านั้น

ขั้นที่ 4 การเข้าพบปัญหาอีกครั้ง (Revisiting the Problem) กลุ่มร่วมกันสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มานั้น ว่าเพียงพอที่จะแก้ปัญหานั้นหรือไม่ ถ้าความรู้ที่ได้มานั้นไม่เพียงพอ กลุ่มก็จะกำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม และแผนการเรียนรู้อีกครั้งแล้วทำแผนการเรียนรู้จนกว่าจะได้ความรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาได้ ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนใน

กลุ่มต้องใช้การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาตามแผนการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การพูดการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 5 การผลิตผลงาน (Producing a Product or Performance) ผู้เรียนใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาแก้ปัญหา หรือสร้างชิ้นงานขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ และนำเสนอชิ้นงานนั้นให้ชั้นเรียนได้ทราบผลร่วมกัน

ขั้นที่ 6 การประเมินผลงานและแก้ปัญหา (Evaluating Performance and the Problem) ครูและผู้เรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการประเมินด้านความรู้ ทักษะด้านความรู้ ได้แก่ การแก้ปัญหา การให้เหตุผล การสื่อสาร และทักษะทางด้านสังคม ได้แก่ การทำงานร่วมกันเป็นทีมรวมถึงครูต้องประเมินปัญหาที่ใช้ในการเรียนรู้ด้วยว่า มีประสิทธิภาพหรือไม่

จากแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สรุปได้ว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอน สังคมศึกษา ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ มีประสบการณ์ร่วม หรือเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และสามารถใช้วิธีการสืบค้นหาความรู้ไปสู่การเกิดองค์ความรู้ใหม่และสามารถแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งผู้เขียนได้สังเคราะห์จากแนวคิดของนักวิชาการ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการสอนสังคมโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยมีกระบวนการ 5 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นกำหนดปัญหา โดยผู้เรียนเป็นผู้กำหนดปัญหาที่สนใจหรือมีประสบการณ์ร่วม โดยผู้สอนมีหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และใคร่รู้อยากหาคำตอบ

ขั้นที่ 2 ขั้นทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปัญหา ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจกับปัญหาและสาเหตุของการเกิดปัญหา รวมทั้งตั้งสมมติฐานสำหรับการแก้ไขปัญหา โดยอาจใช้ผังก้างปลา (Fish Bone Diagram) เพื่อผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุได้อย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 3 ขั้นศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนปฏิบัติงานเป็นกลุ่มย่อย ระดมสมองดำเนินการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยผู้สอนมีหน้าที่ให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้า

ขั้นที่ 4 ขั้นสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาแลกเปลี่ยนและร่วมกันอภิปราย ซึ่งผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ประเมินว่าแนวคิดที่ได้มามีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 5 ชื่อนำเสนอผลงานและประเมินผล ผู้เรียนใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาแก้ปัญหา โดยนำเสนอเป็นผลงานในรูปแบบที่หลากหลาย โดยมีผู้สอนและผู้เรียนทุกกลุ่มร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อพิจารณาทักษะที่จำเป็นต่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

บทสรุป

การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) หรือ PBL จะมีประสิทธิภาพ ในการพัฒนา การสอนวิชาสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จึงถือว่าเป็น ทางเลือกที่ดี เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ จากเรื่องราวและประสบการณ์ ที่ตนเองได้พบหรือมีประสบการณ์ร่วม สามารถคิดหาคำตอบจากประเด็นปัญหาที่ตนเองสงสัย รวมถึง การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เองอย่างสร้างสรรค์ และท้ายที่สุดสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองอย่าง มีประสิทธิภาพ ซึ่งครูจะมีบทบาทเพียงเป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยกำหนดทิศทางในการเรียนรู้เท่านั้น

REFERENCES

- Chanthong, K. (2017). Teaching of Social Studies in the 21st Century. **Academic Services Journal, Prince of Songkla University**, 28(2), 227-241.
- Delisle, R. (1997). **How to use problem-based learning in the classroom**. Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Makmee, P. (2011). Problem-based Learning. **EAU Heritage Journal**, 1(1), 7-14.
- Office of the Education Council. (2007). **Guidelines on learning management approach on Student-Centered Learning, Problem-based learning**. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand. (In Thai)
- Phinla, W. (2017). Guidelines for learning management in social studies in the development of critical thinking skills for the 21st century learners. **Parichart Journal, Thaksin University**, 30(1), 13-34.
- Phinla, W. & Phinla, W. (2021). Problem based learning management for social studies teacher in basic education. **Journal of Education Mahasarakham Uninersity**, 15(2), 34-45.
- Panich, V. (2017). Ways to create learning for students in the 21st century. **Walailak Journal of Learning Innovations**, 1(2), 3-14.

- Permatasari, B. D., Gunarhadi, & Riyadi. (2019). The influence of problem based learning towards social science learning outcomes viewed from learning interest. **International Journal of Evaluation and Research in Education**, 8(1), 39-46.
- Rinrit, S. & Charbudboontarik, S. (2020). Learning management of social studies in 21st century. **Journal of Roi Kaensarn Academi**, 5(2), 204-212.
- Suwannoi, P. (2015). **Problem-based Learning: PBL**. Retrieved from <https://ph.kku.ac.th/> [2022, 27, Sep.]
- Schmidt, H. G. (1993). **Foundation of problem-based learning: Some exploratory notes**. **Medical Education**, 27, 422-432.
- Wannasean, D. (2020). **MACRO model: learning management model for the 21st Century**. Retrieved from <https://regis.dusit.ac.th> [2022, 25, Sep.]
- Wongcharoen, W. (2561). **Learning provision using problem-based learning with augmented reality technology to develop analytical and problem solving thinking skills for Mathayom suksa IV students**. (Master's Thesis). Dhurakij Pundit University, Bangkok.